

SOĞUK SAVAŞ SONRASI YENİ GÜVENLİK ALGILARI ÇERÇEVESİNDE ZORLAYICI DİPLOMASİ: S-300 FÜZELERİ KRİZİ

*Baha Ahmet YILMAZ

Özet:

Güvenlik her ne kadar devletlerin ortaya çıktığı dönemden beri dış politikalarının en önemli dayanak noktalarından biri olmuş olsa da, Soğuk Savaştan sonra meydana gelen dönüşümle birlikte teknolojik gelişmeler ve küreselleşmenin geçirdiği evrim, aktörlerle birlikte güvenlik tehditlerinin de çeşitlenmesine sebep olmuştur. Böylece askeri güçten çok diplomatik enstrümanlara yönelme zorunluluğu, özellikle savunmaya dönük niteliğiyle kuvvet kullanma tehdidi veya sınırlı kuvvet kullanımı ile rakibi ihlalden vazgeçirmeyi hedefleyen zorlayıcı diplomasi kavramının yeniden önem kazanmasına sebep olmuştur. Bu bağlamda çalışmada güvenlik kavramı ile bağdaştırılarak stratejinin yeni dünya düzeninde kullanılabilirliği analiz edilmeye çalışılmıştır. Ayrıca zorlayıcı diplomasi stratejisini uyguladığı krizlerin bir çoğunda başarı sağlayan Türkiye'nin, S-300 füzeleri krizinde stratejiyi uygulama nedenleri ve sonuçlarına analitik bir bakış açısıyla değinilecektir. Son olarak ise yeni güvenlik algıları çerçevesinde zorlayıcı diplomasi uygulama zorunluluğu, gerekçeleriyle birlikte analiz edilerek okuyucuya yeni bir perspektif kazandırılmaya çalışılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Zorlayıcı Diplomasi, Güvenlik, Soğuk Savaş, S-300 Füzeleri Krizi, Dış Politika, Türk Dış Politikası

Abstract:

Although security has been one of the main pillars of foreign policy since the emergence of states, technological developments and the evolution of globalization with the transformation after the Cold War have led to the diversification of security threats with actors. Thus, the necessity of turning to diplomatic instruments rather than military force, especially the defense-oriented threat of using force or the use of limited force, has caused the concept of coercive diplomacy which aims to discourage the opponent from violating. In this context, in this study, the compatibility of the concept of security and the usability of the strategy in the new world order were analyzed. It also ensures success in many of the crises that Turkey implements the strategy of coercive diplomacy, S-300 missiles to attack the causes and consequences of implementation strategy will be discussed with an analytical perspective. Finally, the necessity of compelling diplomacy within the framework of new security perceptions will be analyzed together with the reasons and try to give the reader a new perspective.

Key Words: Coercive Diplomacy, Security, Cold War, S-300 Missiles Crises, Foreign Policy, Turkish Foreign Policy

---

* İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümü, Yüksek Lisans Öğrencisi. bahaahmetx2@gmail.com. Orcid: [0000-0001-5404-850X](https://orcid.org/0000-0001-5404-850X).

Giriş

Dış politika kavramı, genellikle her ne kadar tek aktör olmasa da en önemli aktör olması nedeniyle devlet-merkezli tanımlamalarla kendine literatürde yer bulmaktadır. Buradan hareketle devletlerin dış politika yapım sürecinde dikkate aldıkları parametreler Sönmezoğlu'nun da belirttiği gibi *genel ortam*, *içsel ortam* ve *dışsal ortamda*¹ meydana gelen değişimlere göre şekillenmektedir.²

Örnekleminin odak noktası olan Türkiye ise kurulduğu günden bu yana dış politika parametrelerini ülkenin kuruluş vizyonuna paralel olarak barış ve statüko yanlılığı üzerinden kurgulamıştır.³ Ancak gerek coğrafi konumu gerekse uluslararası sistemde meydana gelen değişimlere paralel olarak jeopolitik karakterinin Türkiye'yi karşı karşıya bırakmış olduğu tehditler, dış politika karakteristiğinin güvenlik kavramına dayandırılmasına ve zaman zaman Türkiye'nin geleneksel dış politika çizgisinden kaymasına yol açmıştır.⁴ Güvenlik endişelerini kısmen de olsa giderebilmek için bölgesel ittifaklar kurulmasında öncü rol oynadığı dönemlerde kimi zaman komşuları tarafından "güvenlik tüketen ülke" kategorisinde görülürken, kimi zamanda bu ittifaklar ile bölgede barış ve statükonun temsilcisi olarak lanse edilmiştir.⁵ Her ne kadar batı ekseninde öncüsü olduğu ittifaklar ile Ortadoğu'daki kimi komşuları tarafından batının jandarması olarak suçlanıp güvenlik tüketen bir role maruz bırakılsa da karşılaştığı ihtilaflarda genel olarak diplomatik yollara öncelik vermiş, bunun mümkün olmadığı durumlarda ise kuvvet kullanma tehdidi veya sınırlı kuvvet kullanımı ile ihtilafları çözüme yoluna gitmiştir.

Bu bağlamda Türkiye'nin geleneksel dış politika çizgisine paralel olarak çalışmada kullanılacak olan "zorlayıcı diplomasi" kavramı kökeni itibariyle ilk olarak 19. Yüzyılda denizcilik diplomasinin bir türü olarak ortaya çıkmış, daha sonra ise zorlama⁶

¹ Bu parametreler ile ilgili detaylı bir analiz için bkz.: Faruk Sönmezoğlu, **Uluslararası Politika ve Dış Politika Analizi**, Gözden Geçirilmiş ve Genişletilmiş Altıncı Baskı, İstanbul, Der Yayınları, 2014, pp. 257-271

² Sönmezoğlu, 2014, p. 256.

³ Faruk Sönmezoğlu, **Türk Dış Politikasının Analizi**, İstanbul, Der Yayınları, 2004, p. 27.

⁴ Sönmezoğlu, 2014, p.67.

⁵ Fuat Aksu, **Türk Dış Politikasında Zorlayıcı Diplomasi**, İstanbul, Bağlam Yayıncılık, 2008, p. 46.

⁶ Kavrama ilişkin daha detaylı bilgi için bkz.: Thomas C. Schelling, **Arms and Influence: With a New Preface and Afterword**, Yale University Press, New Haven, 2008 pp. 19-32.

kavramı altında Thomas Schelling tarafından kavramsallaştırılmıştır.⁷ Çalışmada ele alınacak yönüyle Alexandre L. George tarafından yeni bir ayrım getirilerek savunmaya dönüp ve saldırgan niteliğiyle kendi içinde ayrılan zorlayıcı diplomasi Türk dış politikasının niyetine paralel olarak başvurduğu en önemli stratejilerden biridir. Zorlayıcı diplomasi stratejisinin savunmaya dönük karakterinin dış politika krizlerine rakip bir güç tarafından statükoya karşı yapılan bir ihlale karşı verilen tepki özelinde kuvvet kullanma tehdidi veya sınırlı kuvvet kullanımı şeklinde uygulandığı görülmektedir.⁸ Bu nedenle kavramın saldırgan niteliğinden çok savunmaya dönük haliyle Türk dış politikasında uygulandığı da açıkça görülmektedir.⁹ Ayrıca savunmaya dönük haliyle strateji de “diplomasi” kavramının ağır basması da geleneksel dış politika parametreleriyle uyumlu olması bakımından stratejinin Türkiye açısından biçilmiş bir kaftan olduğunu gözler önüne sermektedir.

Soğuk Savaşın ardından teknolojide meydana gelen değişimlere paralel olarak tehdit tanımlamalarında da bir dönüşüm meydana gelmiş, bu da zorlayıcı diplomasi uygulamalarının soğuk savaş dönemindeki kullanımıyla sınırlı kalmamasına ve bölgesel krizlerin meydana geldiği 1990’lar boyunca da Türkiye’nin karar alma mekanizmalarının temel dış politika stratejilerinden biri olarak devam etmesine neden olmuştur. Zorlayıcı diplomasi stratejisinin Amerika’da uygulanan krizlerin yaklaşık %32’sinde başarılı olmasına karşın Türkiye’de savunmaya dönük karakteriyle krizlerin neredeyse %90’ında başarıyla uygulanması bu çalışmanın zorunluluğunu ortaya koymaktadır. Tehdit algısında meydana gelen değişime ve çoğalmaya rağmen askeri güç kullanmaya alternatif olarak oldukça başarılı bir şekilde uygulanan zorlayıcı diplomasinin baştan sona önemli noktalarıyla ele alınması bize gerektiğinde güç kavramının da diplomasinin şemsiyesi altında şekillenebileceğini göstermektedir. Dolayısıyla çalışma zorlayıcı diplomasi stratejisinin en önemli görülen yönleriyle ele alarak, güvenlik algısında meydana gelen dönüşüme paralel olarak uygulanış biçimine

⁷ Schelling, *ibid*, 254.

⁸ Alexandre George, **The Limits of Coercive Diplomacy**, eds. A. George, W. Simons, D.K. Hall, Colorado, Westview Press, 1994, pp. 6-7

⁹ Aksu, 2008, p. 22.

odaklanmaktadır. Son olarak risklerine ve eksik noktalarına da değinilecek olan zorlayıcı diplomasi stratejisinin, Türkiye açısından 1997-1998 S-300 Füze krizinde başarıyla uygulanması çalışmanın örneklemini olarak kavramın pekiştirilmesini sağlamayı ve tüm karşıtlarına rağmen diplomasiğin gücünün savaşın yıkıcılığına neden tercih edilmesi gerektiğini anlatmayı amaçlamaktadır.

1. Güvenlik Algısının Dönüşümü Çerçevesinde Savunmaya Dönük Niteliğiyle Zorlayıcı Diplomasi

“Güvenlik” kavramı gerek M.Ö. Peloponezya Savaşlarından itibaren gerekse modern anlamda uluslararası ilişkilerin bir disiplin olarak ortaya çıktığı 19. Yüzyıldan beri devletlerin dış politika kararlarını alırken dikkate aldıkları en önemli kavramlardan biri olmuştur. Konvansiyonel dönemde, devletlerin birbirleriyle giriştikleri güç mücadeleleri yada karşı devlet tarafından statükoyu bozmaya yönelik uygulanan revizyonist politikalar ile hedef ülkeye yönelik yaratılan “fiili ihlal” durumları genellikle askeri enstrümanlar kullanılarak çözülmeye çalışılmıştır. Her ne kadar Birinci Dünya Savaşından sonra ortaya çıkan Milletler Cemiyeti bu yıkıcılığın önlenmesi için bir savunma mekanizması olarak tasarlanmış olsa da, uluslararası sistem ile bölgesel alt sistemlerde, bağımlı ve bağımsız değişkenler özelinde meydana gelen radikal değişimler, bu kurumun işlevini yitirmesine ve yeni bir savaşın ortaya çıkmasına sebep olmuştur (Dedeoğlu, 2016: 16).¹⁰ Bu savaştan sonraki yeni dönemde ise geçmişten belli ölçüde dersler çıkarılarak barış ve güvenliği tesis etmek üzere dönemin başat güçleri tarafından kurulan Birleşmiş Milletlerin kurucu antlaşmasının daha giriş bölümünde askeri enstrümanların kullanılmamasına dair yeni hükümler getirilmiş ve devamında uluslararası nitelikteki uyuşmazlıkların çözümünde barışçıl yolların benimsenmesi kararlaştırılmıştır¹¹. Bununla beraber İkinci Dünya Savaşı'nın hemen ardından başlayan ve ideolojik temellere dayandırılarak şekillenen Soğuk Savaş döneminin kendine özgü karakteri içerisinde teknolojideki gelişmeler ile

¹⁰ Beril Dedeoğlu, **Uluslararası Güvenlik ve Strateji**, İstanbul, YeniYüzyıl Yayınları, 2016, p. 16.

¹¹ BM Antlaşmasının giriş bölümünde örgütün amacı “...saldırı ya da barışın başka yollarla bozulması eylemlerini bastırmak üzere etkin ortak önlemler almak; ve barışın bozulmasına yol açabilecek nitelikteki uluslararası uyuşmazlık veya durumların düzeltilmesini ya da çözümlenmesini barışçı yollarla, adalet ve uluslararası hukuk ilkelerine uygun olarak gerçekleştirmek...” şeklinde ifade edilmektedir. Antlaşmanın tamamı için bkz; <https://www.ombudsman.gov.tr/contents/files/6535501-Birlesmis-Milletler-Antlasmasi.pdf>

birlikte gittikçe ileri boyutlara taşınan nükleer güç, güvenlik anlayışında ve ihtilafların çözülmesinde benimsenen yöntemlerde belli başlı değişikliklerin yapılmasına sebep olmuştur.¹² 1962 yılında meydana gelen Küba Füze Krizi ile yaşanan tırmanma, topyekun yıkıma sebep olacak seviyede nükleer ve biyolojik silah gücüne sahip olduğunun anlaşılmasına ve buna karşılık dönemin rasyonel karar alıcıları tarafından bu tırmanmanın sınırlandırılması veya en azından azaltılması gerektiği görüşünün savunulmasına sebep olmuştur.¹³ Bu rasyonel çıkarımdan hareketle dönemin SSCB merkez komünist partisi genel sekreteri Kruşçev'in "Barış içinde bir arada yaşama" fikri, soğuk savaş içerisinde yumuşamaya gidilen dönemin kapılarını aralamıştır. 1980'lerin başında Amerika'da Reagan'ın iktidara gelişi ile kıtalararası balistik füze teknolojilerinde meydana gelen değişimin etiketi olarak Yıldız Savaşları projesi ve Gorbaçov'un 1985 yılında iktidara gelmesi ile başlatacağı *perestroyka*¹⁴ (yeniden yapılanma) dönemine kadar devam eden süreçte nükleer silahların kontrolünü sağlayan SALT-1 ve SALT-2 antlaşmalarının yapılmasına yol açmıştır. Bununla birlikte devletlerarası ilişkilerde yaşanan ihtilaflarda konvansiyonel dönemde olduğu gibi askeri yeteneklerinin ön plana çıkarılması ve topyekun bir çatışma, savaş halinin yaşanması yerine yeni güvenlik stratejileri benimsenmeye çalışılmıştır. Bu bir yanıyla dönemin iki öncü roldeki ülkesinin belli coğrafyalarda "vekalet savaşları" ile birbirlerine meydan okuyarak üstünlük sağlamaya çalışmalarına diğer yanıyla ise devletlerin askeri güç kapasitelerini kullanarak kuvvet kullanma tehdidi ile yaşanan ihlalleri veya statüko değişikliklerini önlemeye çalışmalarına sebep olmuştur.¹⁵ Soğuk Savaşın sona ermesiyle kurulan yeni dünya düzeni ile birlikte soğuk savaş döneminde dondurulmuş vaziyette bulunan birçok bölgesel kriz gün yüzüne çıkmıştır. Ayrıca

¹² Övgü Kalkan Küçüksoğak, "Güvenlik Kavramının Realizm, Neorealizm ve Kopenhag Okulu Çerçevesinde Tartışılması", **Turan Stratejik Araştırmalar Merkezi Dergisi**, Vol. 4, No. 14, 2012, p. 204.

¹³ Fuat Aksu, "Kuvvet Kullanma Tehdidine Dayalı Dış Politika Krizlerinde Güvenlik Kavramı", eds. Evren Balta, İsmet Akça, **Türkiye'de Ordu, Devlet ve Güvenlik Siyaseti**, İstanbul, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2010, p. 476.

¹⁴ Bu kavrama ve Sovyetler Birliğinin 1985 yılından itibaren gerçekleştirdiği dönüşüme ilişkin daha fazla bilgi için bkz.: David Lane, **Soviet Society Under Perestroika**, Routledge, New York, 1992 pp. 6-20.

¹⁵ Baskın Oran, **Türk Dış Politikası (1918-1980)**, İstanbul, İletişim Yayıncılık, 2001, p.162.

Yugoslavya başta olmak üzere mikro milliyetçiliklerin yükselişe geçmesiyle yaşanan çözümler bölgesel çatışmaların etnik çatışmalar ile birleşmesine ve sorunların uluslararasılaşmasına yol açmıştır.

Amerika'nın ve müttefiklerinin ideolojik zaferleriyle gerek kültürel gerekse finansal hakimiyetinin oldukça yüksek olduğu bu dönemde bölgesel çatışmaların dışında dönüşüm geçirerek ortaya çıkan "küreselleşme" kavramı birçok değişimi de beraberinde getirmiştir. Küreselleşmenin yaşadığı dönüşüm ile güvenlik devlet düzeyinden asimetrik bir güç kazanan birey düzeyine kadar bir geçirgenlik kazanmış ve bu güç dengelerinin saydamlaşmasına, devletin en önemli aktör olma özelliği korunsada birçok yeni aktörün ön plana çıkmasına yol açmıştır¹⁶ Topyekun bir savaş durumunun domino taşı etkisi yaratarak birçok devleti etkileyeceğinin görülmesi soğuk savaş döneminde olduğu gibi sonrasındaki dönemde de güç kapasitesinin zorlayıcı güç olarak kullanılması gereksiniminin artmasına yol açmıştır. Burada askeri güç kapasitesinin zorlayıcı güç olarak kullanmasından kasıt, herhangi bir ihlale sebep olan devlete karşı bundan vazgeçilmesi için önerilen barışçıl çözümlere cevap vermemesinin karşılığında bu güç kullanma tehdidi ile ikna sürecinin başlatılmaya çalışılmasıdır. Bu açıklamanın en doğru şekilde kavramsallaştırılmış hali, Aksu tarafından savaş veya çatışmaya başvurulmadan önce tercih edilmesi gereken strateji olarak da tanımlanan zorlayıcı diplomasi kavramıdır.¹⁷

Kavramın uluslararası ilişkiler literatürüne girişi ise oldukça geç bir döneme denk gelmektedir. İlk olarak milli güvenlik çalışmaları uzmanı olan Schelling'in zorlama kavramı içerisinde caydırma ve şantaj kavramları ile beraber kuvvet kullanma tehdidini kullanarak rakip devletin geri adım atılacağına analizinde ele alınan "zorlayıcı diplomasi" kavramının ortaya çıkmasında yumuşama döneminin etkisi yadsınamayacak bir gerçektir.¹⁸ Burada kavramın evrimine ilişkin ele alınacak önemli bir nokta ise daha sonra kavramı ele alan Alexander L. George'un, kavramın diplomatik bir strateji olarak kullanabileceğini savunarak zorlayıcı tehditlerin

¹⁶ Oktay Bingöl, "Yeni Güvenlik Yaklaşımları ve 21. Yüzyıl Güvenlik Sorunları", ed. Ali Bilgin Varlık, **Ulusal Güvenlik**, İstanbul, Beta Yayıncılık, 2011, p. 21.

¹⁷ Aksu, 2008, p. 26.

¹⁸ Maria Sperandei, "Bridging Deterrence and Compellence: An Alternative Approach to the Study of Coercive Diplomacy", **International Studies Review**, Vol. 8, No.2, 2006, p. 254.

saldırgan veya savunmacı karakterlerini ön plana çıkarmasıdır.¹⁹ Ayrıca güvenlik kavramında meydana gelen dönüşüm düşünüldüğünde, ulusal çıkarın korunabilmesi için kuvvet kullanarak saldırgan bir tutum izlemek yerine zorlayıcı diplomasi stratejisinin savunmacı karakterinin kullanılmasının daha akılcı ve rasyonel bir seçenek olduğunu söyleyebiliriz. Bu noktada George zorlayıcı diplomasi stratejisinin savunmacı karakterini, fiili bir ihlal durumunda, kuvvet kullanma tehdidi veya sınırlı kuvvet kullanımı ile rakibin geri adım attırılmaya ikna edilmesi ve engellenmesi olarak tanımlamaktadır.²⁰

1.1. Zorlayıcı Diplomasi Kavramının Analizi ve Ayırımı

Ana noktası istemi yerine getirmediği için rakibin cezalandırılacağı tehdidine dayanan zorlayıcı diplomasi, zorlayıcı tarafta karşı tarafın rasyonel davranacağı kabul edilerek, her türlü bilgi akışına sahip olduğu ve bu sayede kendisi tarafından yönlendirilen tehdidin inandırıcılığını doğru tespit edip ondan istenileni yerine getirmenin kendi çıkarları için en doğru davranış olduğunu düşüneceğini varsaymaktadır.²¹ Ancak stratejiyi uygulamaya koyacak olan karar alıcının her değişkeni dikkate alarak bir zorlayıcı diplomasi strateji belirlemesi, onun başarıya ulaşmasının altın anahtarı olacaktır.

Zorlayıcı diplomasi stratejisini “*rakibi durdurmaktan ziyade, tecavüzden vazgeçirmek için ikna etme çabası*” olarak tanımlayan Aksu, stratejinin askeri olmaktan çok diplomatik bir strateji olduğunu vurgulamaktadır. Bu boyutuyla zorlayıcı diplomasi de sadece algı düzeyinde askeri kuvvet kullanımı ile rakibin uğrayacağı zararın büyüklüğü gösterilerek rasyonel davranması gerektiğinin, böylece istemi yerine getirmesinin veya ihlalden vazgeçmesinin amaçlandığı belirtilmektedir.²² Karakteristik özelliklerine göre saldırgan nitelikli ve savunmaya dönük olmak üzere iki gruba ayrılan zorlayıcı diplomasi stratejisinde saldırgan nitelikte, zorlayıcı

¹⁹ Alexandre George, “The Use Force: Military Power and International Politics”, 7th, eds. R.J. Arts, Kenneth Waltz, **Coercive Diplomacy**, Lanham, Rowman& Littlefield, 2009, p. 70.

²⁰ George, 2009, 71.

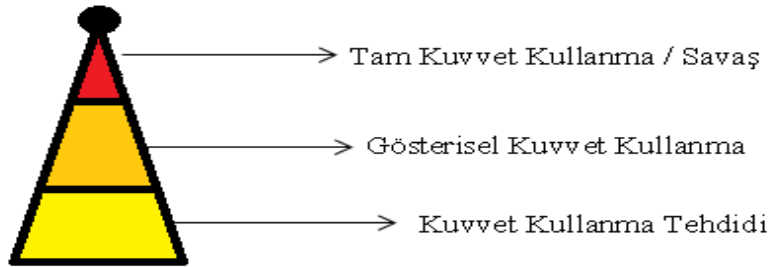
²¹ George, 2009, 72.

²² Aksu, 2008, 27.

tehditlerin saldırgan bir şekilde kullanılarak rakibin herhangi bir direnç göstermeksizin değer verdiği bir şeyden vazgeçmesi veya ödün vermesi beklenir.²³ Oysa savunmaya dönük zorlayıcı diplomasi yöntemi Fuat Aksu'nun da belirttiği gibi rakibin yarattığı fiili durumu veya statükoyu bozmaya yönelik giriştiği eylemi durdurmasına veya geri almaya ikna edilmesidir.²⁴ Savunmaya dönük yönüyle uygulanan zorlayıcı diplomasi stratejisinde, askeri enstrümanlar kullanılmadan önce hedef güç üzerinde zorlayıcı gücün istemi iki şekilde gerçekleşir. Bunlardan ilki, kabul edilmesi daha kolay olan, gerçekleştirilen eylemin durdurulması istemidir. Bir diğeri ise eylemi yapmaktan vazgeçmesidir. Her iki istemde de kuvvet kullanma tehdidinin veya sınırlı güç kullanımlarının rakiple olan iletişimle koordineli gerçekleşmesi gerekmektedir. Bundan dolayı uyarılarda bulunmak, pazarlık etmek ve müzakereler gerçekleştirmek diğer kriz yönetim stratejilerinde rollerin değişmesine yol açabilmesine rağmen kendisine özgü karakteriyle zorlayıcı diplomasinin başarıya ulaşmasında önemli değişkenlerdir.²⁵

8

Şekil 1: Zorlayıcı Diplomasinin Kuvvet Kullanmaya Yönelik Aşamaları

Bir düşmanın bertaraf edilmesi veya tek taraflı yarattığı ihtilaftan geri adım atması için gücün sınırlarını zorlayacak biçimde topyekûn kullanılmasını aksine zorlayıcı diplomasi, rakibin cezalandırılacağı tehdidini kullanır.²⁶ Bundan dolayı diplomasi yönüne ağırlık verilmesi, zorlayıcı diplomasi stratejisinin uygulanırken kuvvet kullanmanın şiddetinin üç aşama şeklinde karşımıza çıkmasına sebep olmaktadır. Kuvvet kullanma tehdidi, gösterisel kuvvet kullanma ve savaş/çatışma olmak üzere üç aşamadan bahseden Art, zorlayıcı diplomasinin bu aşamalardan sadece ilk ikisini

²³ George, 1994, 10.

²⁴ Aksu, 2008, 28.

²⁵ George, 1994, 71.

²⁶ George, 2009, 61.

kapsadığını belirtmektedir.²⁷ Zorlayıcı diplomaside kuvvet kullanılacaksa, bu güç rakibin geri adım atmasını sağlayacak sınırlı bir biçimde uygulanmalıdır. Aksi taktirde piramitte de görüldüğü gibi, savaş aşaması kontrolün en uç noktaya ulaştığı ve zorlayıcı diplomasi stratejisinin gözden çıkarılarak başarısızlığa uğradığı noktadır.

Savunmaya dönük karakteri düşünüldüğünde zorlayıcı diplomasinin statükocu devletler için kullanılması uygun bir strateji olduğu söylenebilir. Çünkü bu karakteriyle zorlayıcı diplomasi, statükoyu revizyonist istekleri doğrultusunda tek taraflı olarak değiştirmeye çalışan devletleri kuvvet kullanma tehdidini kullanarak geri adım atmaya ikna etmeyi amaçlamaktadır. Zorlayıcı diplomasi stratejisinin çekirdeğini oluşturan şey, algı düzeyinde bir ikna kapasitesinin bulunmasıdır. Krize özgü seçilmiş olan yöntemler ile zorlayıcı güç, hedef güce yarattığı fiili durumdan dolayı kendisini kuvvet kullanmak zorunda bırakırsa bunun onun için bir yıkım olacağı algısını yaratmakla yükümlüdür. Böylece askeri güç kapasitesi kullanılarak krize son vermek yerine, kuvvet kullanma tehdidinden yararlanılarak veya kuvvet kullanımı en alt sınırdaki tutularak diplomasi yoluyla hedef güç geri adım atmaya ikna edilir.²⁸ Bir diğer mesele zorlayıcı diplomasi stratejisinin diplomasinin gücüne inanan karar alıcılar tarafından izlenmesinin daha makul bir yol olmasıdır. Çünkü zorlayıcı diplomaside zorlayıcı güç her ne kadar hedef güce gerekli istemin karşılanması veya yaratılan ihlalin sona erdirilmesi için gerekli çeşitli askeri önlemleri aldığını empoze etmeye çalışsa da, daha önce söylediğimiz gibi burada niyet rakibin eyleminden vazgeçmesi veya durdurmasıdır. Dolayısıyla diplomasi burada stratejinin ana karakterini oluştururken askeri kuvvet kullanma yöntemi en son yol olarak görülür. Ancak bir askeri kuvvet kullanmak gerekse bile bu zorlayıcı gücün kararlılığını gösterecek ölçüde sınırlı bir düzeyde olmalıdır. Yani kuvvet kullanma burada amaç değil, ancak zorlayıcı gücün kararlılığını gösterecek bir araç niteliğindedir. Zaten tırmanma yaşanıp da taraflar topyekûn bir savaşa sürüklenirse bu stratejinin başarısızlığa uğradığı

²⁷ Robert J. Art, “The United States and Coercive Diplomacy”, eds. R. Art, P. Cronin, **Coercive Diplomacy: What Do We Know**, Washington, USIP, 2003, pp. 360-361.

²⁸ Aksu, 2008, 29.

anlamına gelir.²⁹ Zorlayıcı diplomasi stratejisine dair değinilmesi gereken bir diğer nokta, stratejinin rasyonelliğini kaybetmemesidir. Bir başka deyişle uygulanan stratejinin rasyonel olabilmesi, amacına ulaşabilmesi ve zorunluluk duygusunun yaratılabilmesi için zorlayıcı güç ve hedef gücün materyal güç kapasiteleri arasında zorlayıcı güç ekseninde bir asimetrinin olması veya en azından güçlerinin denk olması gerekmektedir. Aksi halde zayıf bir devletin, kendisinden daha güçlü bir devlete zorlayıcı diplomasi stratejisi uygulamaya çalışması olanaklı değildir.³⁰ Zorlayıcı Diplomasi stratejisinin önemli noktaları bir yana, zorlayıcı güç açısından en dikkat edilmesi gereken noktalardan biri de söylem ve eylem tutarlılığıdır. Tarafların istemlerinin doğru anlaşılabilmesi için iletişim kanallarının açık olmasıyla birlikte nihai karar alıcıların kuvvet kullanma tehdidi veya sınırlı güç kullanımlarında izleyecekleri politikaların meşruiyet kazanabilmesi için istemin hangi söylemler ile ifade edildiği ve hangi eylemler ile desteklendiği oldukça önemlidir. Bu hassas kurgulamanın mutlak bir formülü olmadığı savını savunan Aksu'ya göre, her olayın özgün karakteri göz önüne alınarak söylem ve eylem krizin seyrine göre farklı belirlenmek zorundadır.³¹ Eylem ve söylem arasındaki karşılıklı ilişkide kimi zaman istemin yerine getirilmesi için söylemler güçlü eylemler ile desteklenirken kimi zamanda eylemler güçlü söylemler ile ortaya konularak başarılı bir strateji izlenmeye çalışılır.³² Söylem ve eylem tutarlılığı kriz zamanında bir ölçüde zorlayıcı güç ile hedef güç arasında iletişimi sağlayan bir araç olarak görülebilir. Tarafların birbirlerinin politikalarını öğrenme, kıyaslama ve yeniden değerlendirmelerine kapı aralayarak yanlış veya eksik algılamalardan kaynaklı ortaya çıkabilecek gereksiz tırmanmaların önüne geçebilmektedir.³³

---

²⁹ Aksu, 2008, 31.

³⁰ Aksu, 2008, 32.

³¹ Aksu, 2008, 30.

³² S. J. Levy, "Deterrence and Coercive Diplomacy: The Contributions of Alexander George", **Political Psychology**, Vol. 29, No.4, p. 538.

³³ Aksu, 2008, 31.

1.2. Kuvvet Kullanma Tehdidi Açısından Zorlayıcı Güç Stratejileri ve Başarı Parametreleri

Zorlayıcı diplomasi stratejisinde rakibin diplomasi sürecine dönüşünü kolaylaştıracak söylem ve eylem uyumuna daha önceki başlıkta değinilmişti. Bu bağlamda zorlayıcı devletin kararlılığını gösterecek en önemli şey ise kuvvet kullanma tehdidinin düzeyidir.³⁴ Bu konulara karar verildikten sonra belirlenecek zorlayıcı diplomasi stratejileri her ne kadar uluslararası ve ulusal yapıdaki parametrelere göre çoğaltılabilmek olanağına sahip olsa da genel anlamda; Ültimat, Zımnî ulti­mat, Dene-gör ve Baskıyı aşamalı arttırmak olmak üzere 4 grupta incelenmektedir.³⁵

Zorlayıcı gücün, hedef güç üzerinde uygulamış olduğu en keskin kuvvet kullanma tehdidi stratejisi olan “Ültimat” üç bileşen etrafında şekillenmektedir. İlk olarak hedef gücün getirmek zorunda olduğu bir istem, istemin karşılanması için belirtilen kesin bir zaman sınırı ve istemin karşılanmaması durumunda uğranacak kaybın yüksek olacağına dair inandırıcılığı yüksek bir tehdit. Bu stratejiyi diğer üç stratejiden ayrılan en keskin ayırım, hedef ülkeden önceden ilan edilen sürenin sonuna kadar istemin yerine getirilmesi zorunluluğu. Bu yönüyle bu strateji, kararlılığın en üst düzeyde ifade edildiği ve her an topyekûn bir savaş veya çatışmaya neden olacak bir tırmanmaya hazır bir niteliğe sahiptir.³⁶ Normal şartlarda devletlerarasında kritik bir diploma vasıtası olan ulti­matomda çok kritik krizlerde hedef ülkeye yazılı bir nota ile bildirilir.³⁷ Ancak zorlayıcı diplomasi stratejisinde bu yazılı bir nota ile verilmek zorunda değildir, dolayısıyla zorlayıcı ülkenin geri adım atma şansının bulunmadığı, riski oldukça yüksek bu stratejiyi seçmesi durumunda amaçlanana elde etmesi için kararlılığını ve inandırıcılığını rakibe en açık şekliyle her türlü iletişim kanalını kullanarak göstermiş olması gerekir. Eğer zorlayıcı güç inandırıcılığını açıkça ifade

³⁴ Aksu, 2008, 31.

³⁵ George, 2009, 72.

³⁶ Paul Gordon Lauren, “Ultimata and Coercive Diplomacy”, **International Studies Quarterly**, Vol. 2, No. 16, 1972, 132.

³⁷ Ahmet Emin Dağ, **Uluslararası İlişkiler ve Diplomasi Sözlüğü**, İstanbul, Anka Yayınları, 2004, p. 431.

edemez ve belirtilen süre sonunda istem yerine getirilmez ise, savaş kaçınılmaz olur.³⁸ Her ne kadar zorlayıcı güç tarafından uygulanacak bu cezalandırma zorlayıcı diplomasinin başarısızlığı anlamına gelse de, aksi durumda zorlayıcı gücün kararlılık ve inandırıcılık kapasitesi zayıflayacağı için başka şansı bulunmamaktadır.

Bir diğer strateji olan “*Zımnî ultiatom*” stratejisinin, ultiatomdan en belirgin farkı istemin kararlılığının ve inandırıcılığının en üst düzeyde ifade edilmesine rağmen, hedef güçten istemi yerine getirmesi için önceden belirlenen bir zaman dilimine göre hareket etmesinin istenmemiş olmasıdır. Yani istemin karşılanması için zorlayıcı güç tarafından zaman dilimi genişletilerek, istemin karşılanmasına ilişkin olarak yaratılmak istenen aciliyet/zorunluluk duygusu başka eylemlerle yaratılmaya sağlanır. Bu zaman diliminin kesin bir süreyi öngörmemesiyle birlikte hedef ülkeye rasyonel düşünme, havuç/sopa gösterilerek onurlu bir geri atma ve zorlayıcı devletin talebi ile kendi çıkarları arasında bir denge kurabilmesi şansı verilir.³⁹

12

“*Dene-gör*” stratejisinde ise zımnî ultiatomda olduğu gibi zorlayıcı güç tarafından istemin açıkça ifade edilmesine karşı, herhangi bir zaman diliminin belirtilmediği bir stratejidir. Burada ayırt edici nokta, istemin karşılanması için herhangi bir aciliyet duygusunun yaratılmamasıdır. Ancak yine de zorlayıcı diplomasi stratejisinin karakteristik özelliklerine uygun olarak sınırlı bir zorlama tehdidi ve (gerektiğinde) eylemi yapılarak ülkenin bu istemi yerine getirip getirmeyeceği, başka bir aşamaya geçmeye veya daha güçlü bir tehdide gerek olup olmadığı saptanmaya çalışılır.⁴⁰

Son olarak “*Baskıyı aşamalı arttırma*” yönteminde ise, ultiatom da ki istemin karşılanması için aciliyet ve zaman sınırlılığı ve hedef güç tarafından istemin karşılanmaması durumunda uygulanacak yaptırımlara ilişkin uyarılar burada yoktur. Zorlayıcı güç inandırıcılığını gerekli algı düzeyinde kuramazsa, hedef devlet istemi yerine getirmemekte direnebilir, böylece zorlayıcı devlet inandırıcılığını pekiştirmek için askeri önlemler ile baskıyı aşamalı arttırma yoluna gidebilmektedir.⁴¹

³⁸ Aksu, 2008, 32.

³⁹ Aksu, 2008, 32.

⁴⁰ Aksu, 2008, p. 33.

⁴¹ Aksu, 2008, pp. 32-33.

Sonuç olarak, güç kullanma tehdidine dayalı zorlayıcı diplomasi taktiklerini sadece bunlarla sınırlandırmak mümkün olmayacağı gibi, uygulamada zorlayıcı güç bu stratejinin değişik yöntemleri arasında geçişler yapabilmektedir. Krizin seyrine, hedefin özelliklerine, kapasitesine ve diğer olası değişkenlere göre zorlayıcı güç istemini elde edeceği zorlayıcı diplomasi stratejisi uygulamasını esas olarak seçebilmektedir. Burada göz ardı edilmemesi gereken ve akılda tutulması gereken önemli noktalardan biri ültimatının en keskin ve güçlü strateji olmasıyla birlikte riskinin de o derece yüksek olması durumudur.⁴² Diğer üç yöntemde de kesin bir zaman sınırı çizilmediği için her iki taraf içinde esnek bir süreçten bahsetmek mümkündür. Aksu'ya göre bu zorlayıcı diplomasinin en zayıf halkasıdır çünkü istemin karşılanması için gerekli olan zaman sınırı ortadan kalktığına hedef ülkenin istemi yerine getirme zorunluluğu azalabilmekte ve uluslararası sistemde ittifaklar kurarak isteme karşı direnç kapasitesi artabilmektedir. Bu da sürecin istenmeyen şekilde tırmanmasına yol açabilmekte ve sonuçta ortaya bir savaş veya çatışma durumu çıkabilmektedir.⁴³

Kuvvet kullanma tehdidi veya sınırlı kuvvet kullanımı zorlayıcı diplomasi stratejisini başarıya ulaşmasında tek ölçüt değildir. Başarılı bir sonuca ulaşması için stratejinin içinde bazı amaçları barındırması gerektiğini belirten Schelling'e göre ilk olarak yönetilen tehdidin hedef güce istenileni yerine getirmediği takdirde bedelini çok ağır ödeyeceğine inandıracak kapasitede olması gerekmektedir. Bununla birlikte rakip, zorlayıcı gücün yeterli materyal güç kapasitesine sahip olduğuna inanmalı ve istemin gerçekleşmesi için yeterli zaman verilmelidir.⁴⁴ Son olarak ise, hedef güç, istemi gerçekleştirdiği takdirde ilerde daha fazlasının istenmeyeceğine dair inandırmalı ve çatışma sıfır toplamı bir sonuca yol açmamalı, topyekûn bir savaşın her iki tarafa da

⁴² George, 1994, p. 14.

⁴³ Aksu, 2010, p. 477.

⁴⁴ Peter Viggo Jakobsen, **Western Use of Coercive Diplomacy After the Cold War: A Challenge for Theory and Practice**, New York, St. Martin's Press, 1998, p. 17.

zarar vereceği karar alıcılar tarafından rasyonel kabul edilerek, pazarlık yoluyla daha fazlasının elde edilebileceğine inanılmalıdır.⁴⁵

Kavramın fikir babalarından olan George ise, zorlayıcı diplomasinin başarıya ulaşmasını global stratejik çevre, provokasyonun tipi, savaşın şekli, tek taraflı veya ortaklaşa zorlayıcı diplomasi ve hasmın izolasyonu bağlamsal olmak üzere toplam 14 değişkenden söz etmektedir.⁴⁶ George'un zorlayıcı diplomasinin yapısının da anlaşılmasına yardımcı olacak diğer 9 parametresini (birbirleriyle paralel olanlar beraber ele alınmak üzere) maddeler halinde şu şekilde ele alınabilir:

1. *Amacın Açıklığı*: Karar alma mekanizmasının tepki sınırına belirleyen parametre zorlayıcı diplomasi uygulanarak ne amaçlanmaktadır? Sorusunun zorlayıcı güç tarafından hedef ülkeden yerine getirmesini istediği istemi hiçbir algı karışıklığına yol açmayacak şekilde açıkça ifade edilmesini öngörmektedir. Amacın açıklığı ile hem zorlayıcı güç hangi araçlar ile hareket edeceğini daha kolay karar verirken, hem de hedef güç istemin haklılığını anlama olanağına kavuşur.⁴⁷

2. *Motivasyonun Güçlülüğü ve Motivasyonun Asimetrisi*: Zorlayıcı gücün istemini dillendirirken ne ölçüde inandırıcı ve kararlı olduğu sorusuna dayanan *motivasyon güçlülüğü* özünde zorlayıcı gücün istemini dillendirirken tehdidi tırmandırdığı noktanın, hedef güç üzerinde zarar görebileceği algısının yaratılmasının, böylece stratejinin başarı oranının artacağına anlamına gelmektedir. Bununla birlikte motivasyonun asimetrisinin de zorlayıcı ülke lehine olması ve hedef ülkenin bunun farkına vararak giriştiği eylemin sorumluluğunu yüklenmekte zorlanıp, geri adım atması zorlayıcı diplomasinin başarısını etkileyen faktörlerden biridir. Eğer hedef ülke *motivasyonunun asimetrisine* sahipse yani yarattığı ihlali tırmandırmaya kararlıysa bu durumda zorlayıcı diplomasinin kuvvet kullanma şeklinde sonuçlanması kaçınılmazdır.⁴⁸

⁴⁵ *Ibid*, p. 19.

⁴⁶ George, 1994, p. 21.

⁴⁷ Aksu, 2008, p. 34.

⁴⁸ Aksu, 2008, pp. 34-35.

3. *Aciliyet-Zorunluluk Duygusu*: Ültimatom gibi güçlü zorlayıcı diplomasi durumlarının uygulandığı durumlarda yaratılması gereken aciliyet-zorunluluk duygusu, hedef gücün meydana getirdiği fiili ihlalde zorlayıcı güç için bir ulusal çıkar ve güvenlik açısından güvenlikleştirme içeriyorsa tehditlerin inandırıcı olması için hedef ülke üzerinde isteme uyma zorunluluğu yaratılmalıdır.⁴⁹

4. *Güçlü liderlik*: Zorlayıcı diplomasi stratejisinde kilit öneme sahip olan bu parametre karar alıcıya ilişkin özelliklerin stratejinin başarısına dair doğrudan bir etkiye sahip olduğunu kapsamaktadır. Bunun nedeni zorlayıcı diplomasiye ilişkin kararların benimsenmesinde karar alıcının algı düzeyinin, isabetli karar verebilme yetisinin, kriz yönetebilme becerisinin, karar alma bürokrasiyle uyumlu yönetebilme becerisinin, zorlayıcı diplomasi stratejisinin başarı ile sonuçlanmasını etkileyen özellikler olarak karşımıza çıktığı görülmektedir. Aynı zamanda benimsenen stratejinin ulusal/uluslararası arenada meşrulaştırılması aşamasında da çoğu zaman lider siyasal sorumlu olarak sahnede olduğu için başarı ve başarısızlık bir ölçüde liderin kapasitesine ve krizi algılayış biçimine göre şekillenmektedir.⁵⁰

5. *Ulusal ve Uluslararası Destek*: Eğer hedef gücün meydana getirdiği ihlale karşı ulusal kamuoyu sorunu sahiplenmiş ise zorlayıcı güç oluşturacağı güçte ulusal desteği arkasına aldığı için daha geniş olanaklara sahip olacak ve daha kararlı davranabilecektir, böylece zorlayıcı diplomasinin başarıya ulaşma ihtimali artacaktır. Ayrıca ulusal desteğe ilişkin bir başka önemli nokta kitle araçlarına düşen roldür, bunların krize yaklaşımı ulusal desteği arttırıcı veya azaltıcı bir etki yaratacağı gibi, karşı taraf için bir açık istihbarat vazifesi de görebilir. Bu durumda zorlayıcı ülke stratejide esnekliğe giderek hedefinden uzaklaşabilir. Bir diğer önemli parametre ise, birçok krizde zayıf olan tarafın güç dengesini kendi lehine çevirebilmek için ittifak kurma yoluna gidebilir. Bu

⁴⁹ Aksu, 2008, p. 35.

⁵⁰ Aksu, 2008, pp. 35-36.

durumda zorlayıcı gücün uluslararası meşruiyetini sağlayarak uluslararası desteği sağlayabilmesi bu türden ittifaklara engel olmasına sebep olarak, stratejinin başarıya ulaşmasını sağlamaktadır. İlaveten bazı kriz durumlarında uluslararası desteğin yerine, belli güce sahip ülkeler krizin tarafları arasında bir arabuluculuk rolü üstlenebilir, krizin sonlanması için tarafları diplomatik zemine çekebilirler.⁵¹

6. *Rakibin Kabul Edilemez Tırmanma Korkusu:* Hedef ülkenin siyasi sorumluları istemi yerine getirmemek için ne tür karşıt önlemler almaları gerektiğini düşünürken bir yandan da bunun bir tırmanmaya yol açıp açmayacağını, olası bir tırmanmanın sonunda istemi yerine getirmekten çok daha fazla zarara uğrayabilecekleri riskini de değerlendirmek zorundadırlar (Aksu, 2008: 37). Söylem ve eylem uyumluluğu içerisinde zorlayıcı gücün oluşturduğu tehdidin rakip üzerinde bir tırmanma korkusu hedeflediği de düşünüldüğünde istemin karşılanmasını kolaylaştıracak kimi teşvikler sunularak rakibin algısındaki tırmanma korkusunun da etkisiyle strateji başarıya ulaşabilir.

7. *Krizin Çözümünün Kesin Koşullarına İlişkin Açıklık:* Amacın açıklığının yeterli olmadığı durumlarda zorlayıcı güç tarafından hedef ülkenin yerine getirmesini istediği davranışın nasıl bir süreç izlemesi gerektiği de belirtilerek çözüm kolaylaştırılabilir.⁵² Burada krizin tırmanmaya sebep olarak savaş ile sonuçlanması için istemlerde aşırıya kaçılmaması oldukça önemlidir.⁵³

1.3. Zorlayıcı Diplomasiyi Oluşturma Aşamaları ve Doğurduğu Sonuçlar

Zorlayıcı diplomasiyi soyut aşamadan somut aşamaya taşınması esas itibariyle dört temel aşamada gerçekleşmektedir. Her krizin kendine özgü bir niteliği olduğu göz önüne alındığında zorlayıcı diplomasi stratejisini oluştururken izlenecek birinci aşama

⁵¹ Aksu, 2008, p. 36.

⁵² Aksu, 2008, pp. 37-38.

⁵³ Bülent Şener, "Savaş ile Barış Arasında Bir Kriz Yönetim Stratejisi Olarak Zorlayıcı Diplomasi ve Türk Dış Politikasındaki Örnekleri", *Security Ecosystem and Multilateral Cost*, 2012, p. 175.

stratejinin temelini oluşturulmasıdır. Burada ihlale sebep olan güçten ne isteneceği, bu istem ile ilgili bir aciliyet-zorunluluk duygusunun yaratılmasının gerekliliği vs. karar alıcı ve bürokratik yapı tarafından değerlendirilerek karar verilir. Daha sonra ikinci aşamada ilk evredeki sorulara verilen cevaplara paralel olarak daha önce de değindiğimiz dört temel zorlayıcı diplomasisinden hangisinin uygulanacağına karar verilir. Üçüncü aşamada her ne kadar zorlayıcı diplomasi hedef ülkedeki karar alıcının rasyonel davranacağını sabit kabul etse da, uygulamada bunun böyle olmayabileceğinden hareketle hedef ülke karar alma mekanizmasındaki kişilerin tepki ve davranışları izlenerek kriz sürecinde nasıl bir etkide bulunacağı gözlemlenmeye çalışılır. Son aşamada ise her ne kadar soyut haliyle bir zorlayıcı diplomasi modellemesi içerikten bağımsız düşünülse de somut haliyle bir olaya özgü oluşturulmaya çalışılan zorlayıcı diplomaside krize özgü bağlamsal değişiklikler dikkate alınarak zorlayıcı diplomasi stratejisi devreye sokulur.⁵⁴

Her bir krizin kendine özgü karakteri ve çok sayıda durumsal ve bağlamsal değişkene sahip olduğu düşünüldüğünde yoğun çaba harcanması gereken bir strateji olan zorlayıcı diplomasi stratejileri savunmaya dönük boyutu ve saldırgan karakteri özgün olarak analiz edilmek üzere bazı olaylarda başarılı sonuçlar doğururken, bazılarında başarısızlıkla sonuçlanmaktadır.⁵⁵ Genellikle zorlayıcı diplomasi stratejisinin uygulandığı krizler özelinde yapılan analizlerde krizlerin sadece %30'luk bir kısmında başarı saptandığı görülmektedir. Bunun başlıca nedenlerinden biri şüphesiz uygulanmasındaki zorluktur. Hedef ülkenin yarattığı fiili ihlal durumunu durdurmak veya geri adım adım attırmak zorlayıcı güç tarafından söylem ve eylem arasındaki uyuma dayanmaktadır ki bunu sağlamak her zaman için kolay değildir.⁵⁶ Oyun teorisinden de hareketle durum bir tür korkak tavuk oyununa⁵⁷ dönüşme riski taşımaktadır.⁵⁸ Zorlayıcı diplomasi stratejisinin uygulandığı krizlerin başarısızlık

⁵⁴ Aksu, 2008, p. 38.

⁵⁵ Aksu, 2008, p. 39.

⁵⁶ George, 1994, p. 26.

⁵⁷ Bu konuda daha detaylı bilgi için bkz.: Serdar Güner, "Oyun Kuramı ve Uluslararası Politika", **METU Studies in Development**, No. 2, 2003, ss. 163-180.

⁵⁸ A.g.e., s. 164.

nedenleriyle ilgili kesin bir değerlendirme kriz durumlarına ilişkin ampirik verilerin analizinin yetersizliğidir. Her iki tarafın karar alma mekanizmalarının geçirdikleri tüm sürece ilişkin bilgilerin kesintisiz olarak toplanmasındaki zorluktan kaynaklanan bu yetersizlik George'a göre, zorlayıcı diplomasının ampirik bir teorisinin geliştirilmesine olan ihtiyacı açıkça ortaya koymaktadır.⁵⁹ Son olarak zorlayıcı diplomasi stratejisinin başarısını etkileyen en önemli öğelerden biri de stratejinin algılanmasındaki yanlışlıktır. Gerek savunmaya dönük karakteri gerekse saldırgan nitelikteki karakteriyle zorlayıcı diplomasi salt askeri güç olarak algılanmamalıdır. Amaç, kuvvet kullanma tehdidi ya da sınırlı bir kuvvetle rakibin statükoya geri dönmesini sağlamaktır.⁶⁰ Aksi halde yaratılan algıya yönelik olarak kavramın diplomasi tarafı anlamını yitirmekte ve zorlayıcı diplomasi güçlü devletlerin maske olarak kullandığı bir strateji olarak niteliğini kaybetmektedir.

2. Tehdidin Belirsizliği Üzerinden Zorlayıcı Diplomasi

18

Soğuk Savaş döneminde ideolojik karşıtlık üzerinden nükleer güç bir caydırıcılık unsuru olarak görülmekteydi. Ancak Soğuk Savaşın sona ermesiyle birlikte güvenlik ve tehditlere karşı alınacak önlemlerde bir anlamlandırma krizinden söz etmek mümkündür. Fukuyama'nın ve Huntington'un tezlerinden yola çıkılarak bugün hala belirsizliğini koruyan ve teknolojiye yaşanan gelişmeler ile beraber daha da karmaşık bir hal alan güvenlik tehditlerinden bahsetmek mümkündür. Bütün bunlar küreselleşme ile birleşince devletlerin güvenlik arayışları da bu belirsizlik üzerinden şekillenmeye çalışılmaktadır.⁶¹

Siber saldırıların ortaya çıkmasıyla birlikte, devletlerin teknolojiye ve buna yönelik çalışmalara oldukça yüklü bir maliyet harcaması gerekliliğini ortaya çıkarmıştır.⁶² Bu anlamda zorlayıcı diplomasi stratejisi maliyet açısından da oldukça uygun bir seçenek olarak devletlerin karşısına çıkmaktadır. Küreselleşme ile ortaya çıkan yeni dünya düzeninde rejimleri, halkları, siyasal oyuncuların davranışlarını değiştirmek ve

⁵⁹ George, 1994, p. 32.

⁶⁰ Aksu, 2008, pp. 41-42.

⁶¹ Ole Waewer, "Toplumsal Güvenliğin Değişen Gündemi", *Uluslararası İlişkiler*, Vol. 5, No. 18, 2008, p. 173.

⁶² Salih Bıçakçı, "NATO'nun Gelişen Tehdit Algısı: 21. Yüzyılda Siber Güvenlik", *Uluslararası İlişkiler*, 2014, p. 102.

devletler dışında sistemde belirleyici olmak isteyen yarı örgütlü küresel aktörlerinde ortaya çıkışı, askeri, siyasi, ekonomik ve toplumsal maliyetin yanında birde bu tür örgütlenmelere karşı mücadele için bütçe ayrılmasının gerekliliğini doğurmuştur. Dolayısıyla zorlayıcı diplomasi bu açıdan da maliyeti en az seçeneklerden biri olarak karşımıza çıkmaktadır.⁶³ Bu yeni bilgi ötesi dönemde devletlerin tehditler ile mücadele edebilmesi için, materyal veya askeri güç kapasitesi ne derece güçlü olursa olsun zorlayıcı diplomasının savunmaya dönük stratejisiyle uygulanması, diplomasi kanallarının güçlendirilmesini sağlayacaktır. Böylece bu tehditlere karşı devletler kolektif bir şekilde hareket etme şansı bularak, tehditlere karşı savunma mekanizmalarını daha rasyonel bir şekilde oluşturabileceklerdir. Ancak devletler arasındaki iletişim kanallarının sağlıklı bir şekilde sağlanamaması ve kamuoyu baskısıyla birlikte diğer bağımlı-bağımsız değişkenlerden kaynaklanan sebeplerden dolayı devletlerin ulusal çıkar ve güvenlik tehlikesiyle büyük ölçüde hala çekingen davrandıkları ve tehditlere karşı daha açık hale geldikleri de yadsınamayacak bir gerçektir.

3. Türk Dış Politikasında Zorlayıcı Diplomasi: S-300 Füzeleri Krizi

Kuruluşundan itibaren Türkiye'nin dış politikasında güvenlik kavramı karar alma süreçlerinde birincil derecede önemli bir etkiye sahiptir. İskit'e göre, her ne kadar Türkiye belli dönemlerde dış politikasında toplumsal ve sosyal konuları ön plana almaya çalışsa da kuruluşundan bu yana süregelen güvenlik kaygılarından dolayı, belli bir süre sonunda siyasi karar alıcı önceliklerinde güvenlik politikalarına yönelmektedir.⁶⁴ Çok sayıda komşusunun olması ve çoğuyla farklı düzeylerde sorunlarının olması şüphesiz Türkiye'nin dış politika ekseninin bu doğrultuda olmasının en temel sebeplerinden biridir. Buna rağmen Türkiye gerek askeri kapasitesinin yetersizliği gerekse belli dönemlerdeki karar alıcıların diplomasiye olan derin inancıyla kuvvet kullanma tehdidi ve sınırlı kuvvet kullanma yoluna giderek,

⁶³ Aksu, 2008, 32.

⁶⁴ Temel İskit, **Diplomasi: Tarih, Teorisi, Kurumları ve Uygulaması**, İstanbul, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2015, p. 46.

rakibi statükoyu ihlal ettiği durumlarda geri attırmaya çalışarak, birçok krizde zorlayıcı diplomasi yönteminin savunmaya dönük stratejisini başarıyla uygulamıştır. 1964 yılında Johnson Mektubu'nun soğuk duş etkisi yaratmasıyla birlikte askeri enstrümanlarının eksikliğinden dolayı Soğuk Savaş dönemi boyunca zorlayıcı diplomasi stratejisini ittifak eksenli bir şekilde, soğuk savaş sonrasında ise ulusal gücüne dayalı bir şekilde tek başına kurgulamıştır.⁶⁵

Her ne kadar 63-64 ve 67 Kıbrıs, 87 Ege Denizi, 96 Kardak, 97-98 S-300 ve 98 Suriye-Öcalan krizlerinde zorlayıcı diplomasi stratejisine⁶⁶ başvurulmuşsa da 97-98 S 300 Füze krizi ve Suriye-Öcalan bunalımı güvenliğe ve toprak bütünlüğüne yönelik saldırgan durumuyla diğerlerinden özel bir yerde değerlendirilmektedir.⁶⁷

3.1. “Güvenlik Kaygısı” Çerçevesinde S-300 Krizi ve Zorlayıcı Diplomasi

Türkiye ile Yunanistan her ne kadar Soğuk Savaş döneminde belli ihtilaflar yaşamış olsa da bu ihtilaflar çoğunlukla Amerika'nın arabuluculuğundan dolayı somut bir hal almamıştır. Birçoğu dondurulmuş halde bırakılan bu krizler soğuk savaşın sona ermesinin ardından yeniden gün yüzüne çıkmaya başlamıştır. Özellikle son dönemde 1984 ve 1987 krizlerinin yaratmış olduğu gerginlik ve sınır sorunları bir yana Türkiye ile Yunanistan arasındaki en önemli ihtilaf konularından biri de şüphesiz Kıbrıs sorunudur.⁶⁸ Türk tarafının tüm iyi niyetine rağmen AB'nin Yunanistan ve Kıbrıs ekseninde hareket etmesi, Yunanistan'ın Kıbrıs eliyle ihtilaflar çıkarmaktan ve fiili durum yaratmaktan çekinmemesine sebep olmuştur. Bu krizlerden en önemlilerinden bir tanesi şüphesiz 1997-1998 yıllarında gerçekleşen S-300 Füzeleri krizidir. Yunanistan ile Kıbrıs Rum Yönetimi arasında 1993 yılında imzalanan Ortak Savunma Doktrini çerçevesinde hayata geçirilmek isteyen Yunan hava üssünün şemsiyesi olarak tasarlanan S-300 füze savunma sistemlerinin alımına ilişkin iç antlaşma yapıldığı

⁶⁵ Aksu, 2010, p. 484.

⁶⁶ Savunmaya dönük karakteriyle Türk dış politikasında zorlayıcı diplomasi stratejilerinin, iç hukuk düzeni ve karar alma mekanizması arasındaki ilişki temelinde detaylı bir şekilde ele alınışı için bkz.: Fuat Aksu, **Türk Dış Politikasında Zorlayıcı Diplomasi Uygulamaları**, İstanbul, Bağlam Yayıncılık, 2008, ss. 47-78.

⁶⁷ Aksu, 2008, p. 44.

⁶⁸ Fuat Aksu, “Türk Yunan İlişkilerinde Güvenlik ve Güven Arttırma Çabaları”, ed. C. Karadereli, **Soğuk Savaş Sonrasında Avrupa ve Türkiye**, Ankara, Ayraç Yayınları, 2003, p. 249.

haberleri krizin başlamasına sebep olmuştur.⁶⁹ Buna karşılık Türkiye, bu füzelerin Kıbrıs'a yerleştirilmesine adadaki güç dengesini bozacağı gerekçesiyle karşı çıkmış ve askeri yöntemlerde dahil olmak üzere gerekli tepkiyi göstermekten kaçınmayacağını da açıklamıştır. Ayrıca bu tepkiyi destekler nitelikte, ulusal basında açık bir şekilde füzelerin yerleştirilmesi durumunda Türkiye'nin füzeleri vurabileceğine dair haberler⁷⁰ çıkmış ve bu Dışişleri Bakanlığı tarafından yalanlanmamıştır. Çünkü Türkiye'deki siyasi ve askeri karar alıcıların görüşüne göre S-300 füzelerinin Kıbrıs'a yerleştirilmesi sadece KKTC'nin değil aynı zamanda Türkiye başta olmak üzere Amerika Birleşik Devletleri ve NATO müttefiki devletlerin de güvenliğini yakından ilgilendiriyordu. Bu füze savunma sistemlerinden dolayı adada Rum kesimine eğitim ve destek sağlayacak Rus teknisyenlerinin varlığı bir yana, adaya yerleştirilmesi planlanan radar sistemlerinin NATO kodlarını kullanan Türk, İngiliz ve Yunan kuvvetleri üzerinde olumsuz bir etki yaratacağı aşikardı. Bundan dolayı böyle bir girişim Türkiye'nin olduğu kadar ABD ve diğer NATO üyesi ülkelerinde tepkisini çekmeye başlayınca ABD duruma müdahale ederek, füzelerin 16 aydan önce adaya getirilmeyeceğine dair açıklamalar yapılmıştır. Her ne kadar ABD krizin şimdilik donduğunu ifade etse de bu durum Türkiye'nin temel kaygılarının giderilmesine sebep olmamıştır. Sonunda Türkiye'nin KKTC ile 4 Temmuz 1997 tarihinde benzer bir deklarasyon imzalamasına ve tepkilerin artmasına paralel olarak KRY, Ortak Savunma Doktrini çerçevesinde füzelerin Kıbrıs dışında bir Yunan adasında –Girit'te- depolanabileceğini belirtmesiyle, tartışmalar Akdeniz'den birçok farklı ihtilafın olduğu Akdeniz'e kaymıştır. Türkiye'nin S-300 füzelerinin normal şartlarda savunma silahı olmasına rağmen 160 km'lik bir menzile sebep olması ve 80 km'lik Kıbrıs'a konuşlandırılmak istenmesi silahın teknolojik meziyetlerinin arttırılması halinde saldırı amacıyla da kullanılabilmesi kaygısı yaratmıştır. Silahların Girit'e taşınma haberlerinin ardından Yunanistan'ın Ortak Savunma Anlaşması çerçevesinde, Türkiye'nin Güney Kıbrıs'a saldırmasının casus belli sayılacağını

⁶⁹ Aksu, 2008, p. 44.

⁷⁰ Bu başlıkta sık sık yer verilen haberlerin kaynağı ve detaylı için bkz.: Fuat Aksu, **Türk Dış Politikasında Zorlayıcı Diplomasi Uygulamaları**, İstanbul, Bağlam Yayıncılık, 2008, ss. 222-247.

belirtmesi Yunanistan ve GKRY'nin bu füzelerin yerleştirileceği açıklamasının, Doğu Akdeniz de dengeleri Türkiye aleyhine çevirmek üzere planlanan Baf hava üssünün yanında Türkiye ile olan pazarlık gücünü arttırmaya yönelik bir taktik amaç taşıdığını da bize göstermektedir.⁷¹

3.1.1. Zorlayıcı Diplomasi Stratejisini Uygulanma Süreci ve Kullanılan Yöntemler

Türkiye yukarıda bahsedilen iki ana tehdidin ekseninde aciliyet ve zorunluluk duygusunu şekillendirmiş, bir yandan konuşlandırılması halinde füzelerin vurulacağını kamuoyunda dillendirirken, diğer yandan da füzelerin adaya teslimine kadar ki süreçte Boğazların kontrolü başta olmak üzere birçok farklı önlem olarak, isteminin karşılanması doğrultusunda baskı uygulama devam etmiştir. Türkiye aracılığıyla füzelerin bölgedeki askeri ve jeo-stratejik dengeyi ne derece değiştireceğinin adada üsleri bulunan ABD, İngiltere ve bölgede çıkarlara sahip İsrail'e gösterilmesiyle birlikte Türkiye GKRY ve Yunanistan üzerinde isteme uyma zorunluluğu duygusunu da başarıyla yaratabilmiş ve yaptırımların kararlaştırılması aşamasına geçmiştir.⁷² Türkiye yaptırımların kararlaştırılması aşamasında söylem ve eylem tutarlılığı üzerinden kuvvet kullanma tehdidinden sınırlı kuvvet kullanımına kadar geniş bir yelpazede politikasını şekillendirmiştir. Örneğin, Mili Savunma Bakanı Tayan, krizi 1962 Küba krizi ile bağdaştırarak, Türkiye'nin gerekirse abluka uygulayabileceğini, Boğazlarda ve hava sahasında denetlemelerde bulunabileceğini belirtmiştir. Bu bağlamda Malta bandıralı Nataşa-1 gemisinin durdurulmasından, füzelerin imhası için yapılan askeri tatbikatlar ve altı adet F16 uçağının KKTC'ye gönderilmesi⁷³ Türkiye'nin güvenlik kaygıları nedeniyle kuvvet kullanma tehdidini sert bir şekilde ortaya koymaya çalıştığını bize göstermektedir.⁷⁴ Üstelik Türkiye'nin

⁷¹ Aksu, 2008, p. 232.

⁷² Aksu, 2008, pp. 233-234.

⁷³ Türkiye'nin Kuzey Kıbrıs'ın Geçitkale Askeri Havaalanına 4 adet F-16 göndermesi, Yunanistan'ın daha önce 4 adet F-16 uçağı ve 1 nakliye uçağını Kıbrıs Rum Yönetiminin Baf Askeri Havalimanına indirilmesine misilleme olarak yapılmıştır. Cumhurbaşkanı Demirel, dünyanın buna sessiz kalmasının Türkiye'nin buna sessiz kalmayacağını ve Yunanistan'ın Doğu Akdeniz'de barışı bozma gayelerine cevabın verileceğini söylemesi Türkiye'nin kararlılığını bir kez daha gözler önüne sermektedir. Bu konuda bkz.: Zeynep Güranlı, "S-300 Baskını", Hürriyet, 28 Ağustos 1997, <http://www.hurriyet.com.tr/gundem/s-300-baskini-39261690> [10.02.2018].

⁷⁴ A.g.e.

eylemleri bunlarla sınırlı kalmamış kuvvet kullanma tehdidini destekleyecek diplomatik manevralarda dönemin dış işleri bakanı tarafından ustaca uygulanmıştır. 1998 yılında KKTC'ye yaptığı ziyarette Cem, Yunanistan ve GKRY arasında hangi savunma doktrini geçerliyse benzerinin Türkiye ile KKTC arasında da yapılacağından kimsenin kuşkusunun olmamasını belirtmesi ve Ege'den Akdeniz'e Kıbrıs Türk Yönetimine yapılacak saldırının Türkiye'ye yapılmış sayılacağını söylemiştir.⁷⁵ Cem ayrıca S-300 füzelerinin Kıbrıs'a yerleştirilmesi durumunda Türkiye'nin başvurmak zorunda kalacağı askeri ve siyasi yaptırımların uluslararası arenada sert bir tepki ile karşılanmaması için de hazırlıklar yapılması gerektiğini belirterek söylem ve eylem tutarlılığı ile kuvvet kullanma tehdidinin ustaca kullanılmasının yanında Rusya'nın yaratacağı tehdidi dillendirerek, sık sık NATO özelinde ABD ve diğer batılı güçlerin duyarlılığa geçmesi vurgusu yapılmıştır. Ayrıca zorlayıcı diplomasinin karakteristik özelliklerinden biri olan zorlayıcı devletin isteminin yerine getirilmesi için hedef ülkeye teşvikler öngörmesi bu krizde yer almamaktadır. Her ne kadar olay patlak verdiğinde çok sayıda NATO ülkesi Kıbrıs'taki Türk askerlerinin sayısının sembolik olarak azaltılması gibi Rum liderlerinin uzun zamandır siyasal amaçlarında yer alan teşviklerin verilmesi karşılığında füzelerin konuşlandırılmasından vazgeçilmesi için GKRY ile görüşeceklerini belirtmiş olsa da Türkiye buna sert bir dil ile hayır cevabını vermiştir.⁷⁶ Bunun bir alışveriş meselesi olmadığını ve Kıbrıs Rumlarının kendi yaptıklarını kendilerinin temizlemelerinin gerektiğini belirten Cem, bunun **planlanmış bir kriz** olması nedeniyle Türkiye'nin kararlılığını ve inandırıcılığını zayıflatacak teşvikler önermekten uzak durduğunu belirtmiştir.⁷⁷ Ancak yine de Türkiye'nin statüko öncesine dönmek istemesinin Kıbrıs Rumlarına onurlu bir geri çekiliş fırsatı verdiği söylenebilir.⁷⁸

⁷⁵ İsmail Cem, **Türkiye, Avrupa, Avrasya**, İstanbul, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2004, p. 217.

⁷⁶ Saadet Gülden Ayman, **Tırmandırma Siyasetine Bir Örnek: S-300 Krizi**, Ankara, Avrasya Bir Vakfı Yayınları, 2000, p. 19.

⁷⁷ Cem, **a.g.e.**, pp. 206-207.

⁷⁸ Aksu, 2008, p. 236.

Belirtilen bu kuvvet kullanma tehditleri ile gerek Boğazlarda gerekse KKTC hava-deniz yetki alanlarında gerçekleştirilen askeri manevralar ve manevralar Türkiye'nin bu krizde uyguladığı zorlayıcı diplomasi yöntemlerinin “*Zımnî Ültimat ve Baskıyı Aşamalı*” olduğunu bize göstermektedir. Kıbrıs Rum Yönetimi ve Rusya ile yapılan antlaşmadan dolayı füzelerin adaya getirilmesi ve kullanılabilir hal alması ilk etapta 16 ay olarak düşünüldüğü için Türkiye istemin karşılanması için açık bir şekilde belirli bir zaman aralığı şartına bağlı geliştirilen “ültimat” stratejisi uygulanmamıştır. Bu stratejiler doğrultusunda Türkiye Yunanistan ve KRY üzerinden baskılarına devam etmiş ve nihayetinde Kıbrıs Rum Yönetimi S-300 füzelerinin Kıbrıs'a yerleştirilmesinden vazgeçmiştir. Ve ortak Savunma Doktrini çerçevesinde füzeler Girit adasında konuşlandırılmıştır. Türkiye'nin burada krizi çözerken sadece durdurulması ile yetinmesi ve geri alınmasını istemesinin sebebi ise füze satışının iptali isteminin zorlayıcı diplomasi ile uygulanmasının Rusya'yı krize doğrudan dahil etmesine ve Türkiye ve Rusya arasındaki asimetrik güç dengesi düşünüldüğünde stratejinin başarısız olmasının kaçınılmaz olacağı düşüncesidir. Dolayısıyla Türkiye baskının hedefini GKRY olarak belirlemiş, Rusya'yı ise gereken yerlerde diğer devletlere karşı bir tehdit kartı olarak göstererek, baskıyı arttırmaya çalışmıştır. Sonuç olarak istemin füzelerin satın alınmasından vazgeçilmesi ve/veya Güney Kıbrıs'a konuşlandırılmaması olduğu düşünüldüğünde Türkiye'nin zorlayıcı diplomasi stratejisinde başarıya ulaştığı açıkça görülmektedir.⁷⁹

3.2. Karar Alma Mekanizmalarının Etkinliği Üzerinden Başarı Parametrelerinin Yorumlanması

⁷⁹ Aksu, 2008, pp. 236-238.

Şekil 2: Zorlayıcı Diplomasinin Başarısını Etkileyen Parametreler⁸⁰

Amacın Açıklığı	✓
Motivasyon Güçlülüğü	✓
Motivasyonun Asimetrisi	-
Aciliyet/Zorunluluk Duygusu	✓
Güçlü Liderlik	✓
İç (Ulusal) Destek	✓
Uluslararası Destek	=
Rakibin Kabul Edilemez Tırmanma Korkusu	✓
Krizin Çözümünün Kesin Koşullarına İlişkin Açıklık	✓

S-300 füzelerinin adada konuşlandırılmaması istemine dayanan stratejide *amacın açıklığı* gerek söylem gerekse eylem düzeyinde açıkça belirtilmiştir. Karar alma mekanizmasının önemli kanatlarından biri olan Dış İşleri Bakanı Cem'in, "...S-300 füzelerinin Türkiye'ye karşı pazarlık gücü olarak kullanılması, Türkiye'den tavizler karşılığında lütfedip füzelerden vazgeçeceğini hesaplayanalar fena halde yanılmaktadır. S-300'ler daha şimdiden onların başlarına bela olmuştur. Füzelerin konuşlanması durumunda adadaki dengelerin yerle bir olacağından ve yeni kurulacak dengelerin Türk tarafının yararına şekilleneceğinden kimsenin şüphesi olmasın..." söylemleri Türkiye'nin isteminin açıklığının yanında kararlılığının da söylem düzeyinde ne derece yüksek olduğunu bizlere göstermektedir.⁸¹

⁸⁰ 1997-1998 S-300 Füzeleri Krizine dair parametrelerin yer aldığı tablolar için bkz.: Fuat Aksu, **Türk Dış Politikasında Zorlayıcı Diplomasi Uygulamaları**, İstanbul, Bağlam Yayıncılık, 2008, ss. 248-249.

⁸¹ Cem, **a.g.e.**, p. 210.

İzlenen zorlayıcı diplomasi stratejisinin başarısını pekiştirecek motivasyon hem siyasilerde hem de askeri bürokraside mevcuttur. GKRY'nin krizi tırmandırmak için füzelerin adaya 16 ay içerisinde getirilmesinin tamamlanacağını belirtmesi Türkiye'de hem sivil hem askeri diplomasi tarafından sert bir tepkiyle karşılanmış, arabulucu olarak görevlendirilen ABD'li diplomat Cavanaugh'un sorun şimdilik dondurulmuştur açıklaması Türkiye'nin Amerika'yı yapay çaba üretmek ve göstermelik çözüm üretmekle suçlaması da karşılıklı motivasyonun ve kararlılığın en önemli göstergelerinden biridir.⁸²

Motivasyonun asimetrisinin tam olarak sağlanamamasının sebebi temelde Yunan karar alıcıların krizin tırmanmasından yararlanarak kamuoyu desteğini yanına almalarıdır. Ancak zaman içerisinde bunun yarar sağlamadığı görülmüştür. Özellikle Simitis'in Avrupa Para Birliğine katılma çabasını tehlikeye atmak istememesiyle paralel olarak AB ve ABD'den gelen baskılar neticesinde söylem ve eylem tutarsızlığı meydana gelmiştir. Yunanistan'ın bu doğrultuda GKRY'ye verdiği desteği azaltmasıyla birlikte onurlu bir yeri adımın atılması için Dışişleri Bakanı Pangalos bir mektup yazarak ABD'nin antlaşmanın feshi için uygun ortamı yaratmasını rica etmiştir.⁸³ Aynı zamanda Türkiye Cumhuriyeti tarafından daha önce belirtildiği gibi füzelerin yerleştirilmemesi istemine yönelik aciliyet/zorunluluk duygusunun yaratılması için de Boğazlarda denetimden, KKTC ile benzer bir Ortak Savunma Doktrininin imzalanmasına kadar birçok şey yapılmıştır. Böylece *aciliyet/zorunluluk* duygusunun farklı enstrümanlar kullanılarak yaratıldığından da bahsetmek mümkündür.⁸⁴

En önemli parametrelerden biri olan güçlü liderlikten ise özellikle 55. Hükümet döneminde bahsetmek mümkündür. Doğru Yol ve Refah Partisi koalisyonunun kendi içerisinde yarattığı çok başlılık ilk dönemde krizle ilgili zorlayıcı diplomasi stratejisinin uygulanmasını zorlaştırmıştır. Ancak ikinci dönemde Cem'in dış politika stratejisinde alternatifleri değerlendiren, diğer karar organlarıyla (Başbakan ve Genel Kurmay Başkanlığı) koordineli hareket eden, kararlılık ve inandırıcılığı pekiştiren bir

⁸² Aksu, 2008, p. 241.

⁸³ Aksu, 2008, p. 241.

⁸⁴ Aksu, 2008, p. 242.

yönetim sergilediği açıkça görülmektedir.⁸⁵ Liderle de ilişkili olan boyutuyla ulusal destek konu ilk “milli dava” özelliğine sahip olan Kıbrıs olunca, yüksek destek ile sağlanmıştır. Uluslararası destek boyutunda ise Türkiye’nin büyük oranda uluslararası desteğe sahip olduğu görülmektedir. Rusya’dan alınması sebebiyle S-300 füzelerinin gerek Türkiye, gerek Batı ülkeleri gerekse bir bütün olarak çıkar ve güvenliğe karşı karatmış olduğu tehlike Türkiye’nin isteminin haklı bulunmasına neden olmuştur.⁸⁶

Son olarak Türkiye’nin gerek KKTC ile imzaladığı Ortak Deklarasyon⁸⁷ ile gerekse Yunanistan ve Rum yönetiminin krizi kendi aleyhine tırmandırma siyasetlerine misliyle karşılık vermesi ve kararlılığını her fırsatta söylemleriyle de dile getirmesinden dolayı, bir tırmanma korkusundan da açıkça sözedilebilir. Ayrıca Türkiye’nin S-300’lerin Kıbrıs’a konuolanmaması istemindeki açıklık ile çözüme ilişkin açıklığında da zorlayıcı diplomasi stratejisinde olduğu görülmektedir. Böylece Türkiye uygulamış olduğu zorlayıcı diplomasi stratejisinde başarı parametrelerinin neredeyse tamamına sahiptir.

Sonuç Yerine: Yeni Güvenlik Kaygıları Çerçevesinde Zorlayıcı Diplomasinin Uygulanabilirliği

Soğuk Savaştan sonra uluslararası sistemdeki aktörlerin artışına paralel olarak güvenlik anlayışında meydana gelen değişim, risk ve tehditlerin boyutunun tahmin edilemeyecek düzeylere ulaşmasına sebep olmuştur. Böylece bu risk ve tehditlerin getirmiş olduğu belirsizliklerle devletler tek başına mücadele edemeyeceklerini anlamışlardır.⁸⁸ Bunun sonucu olarak da küreselleşmeyle birlikte bölgeselleşmede yeniden yükselen fenomenler arasına girmeyi başarmıştır. Teknoloji ile birlikte terörizmin ulus aşırı karakterine ek olarak, insanlara ulaşımının kolaylaşması; yabancı

⁸⁵ Aksu, 2008, p. 243.

⁸⁶ Ayman, a.g.e., p. 67.

⁸⁷ Ortak Deklarasyonun tam metni için bkz.: Türkiye Cumhuriyeti Dış İşleri Bakanlığı, **Türkiye Cumhuriyeti – Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Ortak Deklarasyonu**, 20 Temmuz 1997, http://www.mfa.gov.tr/turkiye-cumhuriyeti---kuzey-kibris-turk-cumhuriyeti_ortak-aciklamasi_-20-temmuz-1997.tr.mfa.

⁸⁸ S. Yalçın, “Soğuk Savaş Sonrası Uluslararası Terörizmin Dönüşümü ve Terörizm ile Mücadele”, **SDÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, Vol. 2, No. 4, 2006, p. 99.

terörist savaşçılar başta olmak üzere, Yalnız Kurt Terörizminin de dünyanın birçok bölgesinde eylemlerini icra etmeye başlamasına yol açmıştır.⁸⁹ Tüm bunlar radikalleşme ve aşırıcılık ile birleştiğinde ülkelerin güvenliklerini sağlayabilmek için bölgesel olarak askeri ya da siyasi işbirliklerine başvurmalarına sebep olmuştur. Ancak güvenlik anlayışında meydana gelen değişime paralel olarak artan güvenlik kaygıları devletlerin bütçelerinin büyük bir kısmını klasik güç dengesi veya soğuk savaş döneminde olduğu gibi askeri harcamalara ayırmasının yerine yeni güvenlik tehditlerine karşı toplumsal ve sosyal konulara harcamasının gerekliliğini ortaya çıkarmıştır.⁹⁰ Aşırıcılık ve radikalleşmeye bağlı olarak dışlanan insanların başka ülkelerde yabancı terörist savaşçılara katılmaları, devletlerin bu insanları kendi ülkelerinde tutmak için refah artırıcı politikalar izlemesinin yoğunlaşmasına sebep olmuştur.⁹¹ Yine gelir dağılımındaki adaletsizliklere tepki olarak asimetrik bir güce erişen bireyin bunu devlete karşı kullanması da, askeri güce yapılan harcamaların toplumsal ve sosyal hayata harcanmasına sebep olan en önemli etkenlerden biri olmuştur.

Askeri kuvvet kullanımına karşı, kuvvet kullanma tehdidi veya sınırlı kuvvet kullanımını uygulama yoluna giden zorlayıcı diplomasi stratejisinin bu bağlamda ülkelerin ihtiyaçlarını karşılayacak nitelikte bir strateji olduğu açıkça görülmektedir. Ancak sınırların bu derece şeffaflaştığı bir sistemde kuvvet kullanma tehdidinin inandırıcılığına ilişkin ayrımların yapılmasının zorlaştığı da yadsınamayacak bir gerçektir. Bu durumda devletler gerek sivil ve askeri bürokrasi arasında ulusal çıkar ve güvenliğe dayalı meselelerde dış politika krizlerine karşı beraber hareket etme iradesini gösterebilirse ve istemlerini açıkça ifade edebilirlerse zorlayıcı diplomasiyi başarı ile uygulamaya devam edebilirler. Ulusal desteği sağlamaları ve uluslararası alanda meşruiyet zemininde sağlayacakları destek ile çözüme ilişkin açıklıkları onları başarıya götürecek parametrelerdir. Bu parametrelere uyum sağlandığı takdirde zorlayıcı diplomasi stratejisi ülkeleri askeri kapasitelerine yük olmadan ve materyal

⁸⁹ E. Abdurrahmanlı, "Küreselleşme Olgusuyla Birlikte Büyüyen Terörizm", **Akademik Tarih ve Düşünce Dergisi**, Vol. 5, No. 18, 2018, p. 588.

⁹⁰ "Global Terrorism Index", **Institute for Economics & Peace**, 2018, p. 12.

⁹¹ Spaaij, R., & Hamm M. S, "Endgame Sports Events as Symbolic Targets in Love Wolf Terrorism", **Studies in Conflict and Terrorism**, Vol. 38, No. 12, 2015, p. 17.

güç kapasitelerinde bir azaltma meydana getirilmeden kendilerine karşı oluşturulan fiili ihlali durdurmalarına yardımcı olabilecek en ideal stratejilerden biridir.

Türk dış politikasında 1963-64 Kıbrıs Krizinden yana savunmacı karakterine yönelik olarak uygulanan zorlayıcı diplomasi stratejisi kendi içinde meşru zemini olması sebebiyle ayrı tutulması gereken 1974 Kıbrıs Barış Harekâtı dışındaki 6 krize de başarıyla uygulanmıştır. Her ne kadar belli sorunlar ile karşılaşmış, belli dönemlerde uygulanan stratejide zorluklar yaşanmışsa da sonunda başarıya ulaşılabilmektedir. Bunun en önemli nedenlerinden biri de şüphesiz Türkiye'nin, dönemin karar alıcılarının diplomasiye olan inancıdır.

Dolayısıyla değişen güvenlik tanımlamalarının ve başa çıkılamayacak bir hal alan tehdit ve risk durumlarının ortaya çıktığı yeni dünya düzeninde zorlayıcı diplomasi başarılı bir seçenek olmasının altın anahtarı zorlayıcı diplomasi stratejisini uygulayacak devletin ya da karar alıcılarının diplomasiye olan inancı da oldukça önemlidir.

Kaynakça

Abdurrahmanlı, Emre. “Küreselleşme Olgusuyla Birlikte Büyüyen Terörizm”, **Akademik Tarih ve Düşünce Dergisi**, Vol. 5, No. 18, 2018, pp. 586-605.

Art, J. Robert. “The United States and Coercive Diplomacy”, eds. R. Art, P. Cronin, **Coercive Diplomacy: What Do We Know**, Washington, USIP, 2003.

Aksu, Fuat. “Türk Yunan İlişkilerinde Güvenlik ve Güven Arttırma Çabaları”, ed. C. Karadereli, **Soğuk Savaş Sonrasında Avrupa ve Türkiye**, Ankara, Ayraç Yayınları, 2003, pp. 242-275.

Aksu, Fuat **Türk Dış Politikasında Zorlayıcı Diplomasi**, İstanbul, Bağlam Yayıncılık, 2008.

Aksu, Fuat. “Kuvvet Kullanma Tehdidine Dayalı Dış Politika Krizlerinde Güvenlik Kavramı”, eds. Evren Balta, İsmet Akça, **Türkiye’de Ordu, Devlet ve Güvenlik Siyaseti**, İstanbul, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2010, pp. 475-502.

Ayman, Gülden Saadet. **Tırmandırma Siyasetine Bir Örnek: S-300 Krizi**, Ankara, Avrasya Bir Vakfı Yayınları, 2000,

Bıçakçı, Salih. ” NATO’nun Gelişen Tehdit Algısı: 21. Yüzyılda Siber Güvenlik”, **Uluslararası İlişkiler**, 2014, pp. 101-130.

Bingöl, Oktay. “Yeni Güvenlik Yaklaşımları ve 21. Yüzyıl Güvenlik Sorunları”, ed. Ali Bilgin Varlık, **Ulusal Güvenlik**, İstanbul, Beta Yayıncılık, 2011.

Cem, İsmail. **Türkiye, Avrupa, Avrasya**, İstanbul, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2004.

Dağ, Emin Ahmet. **Uluslararası İlişkiler ve Diplomasi Sözlüğü**, İstanbul, Anka Yayınları, 2004

Dedeoğlu, Beril. **Uluslararası Güvenlik ve Strateji**, İstanbul, Yenyüzyıl Yayınları, 2016.

George, Alexandre. **The Limits of Coercive Diplomacy**, eds. A. George, W. Simons, D.K. Hall, Colorado, Westview Press, 1994.

30

George, Alexandre. “The Use Force: Military Power and International Politics”, 7th, eds. R.J. Arts, Kenneth Waltz, **Coercive Diplomacy**, Lanham, Rowman & Littlefield, 2009.

“Global Terrorism Index”, **Institute for Economics& Peace**, 2018, p. 12.

Güner, Sedat. “Oyun Kuramı ve Uluslararası Politika”, **METU Studies in Development**, No. 2, 2003, ss. 163-180.

Gürcanlı, Zeynep. “**S-300 Baskını**”, *Hürriyet*, 28 Ağustos 1997, <http://www.hurriyet.com.tr/gundem/s-300-baskini-39261690> [10.02.2018].

İskit, Temel. **Diplomasi: Tarih, Teorisi, Kurumları ve Uygulaması**, İstanbul, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2015.

Jakobsen, Viggo Peter. **Western Use of Coercive Diplomacy After the Cold War: A Challenge for Theory and Practice**, New York, St. Martin’s Press, 1998

Küçüksolak, Kalkan Övgü. “Güvenlik Kavramının Realizm, Neorealizm ve Kopenhag Okulu Çerçevesinde Tartışılması”, **Turan Stratejik Araştırmalar Merkezi Dergisi**, Vol. 4, No. 14, 2012 pp.202-208.

Lane, David. **Soviet Society Under Perestroika**, Routledge, New York, 1992.

Lauren, Gordon Paul. “Ultimata and Coercive Diplomacy”, **International Studies Quarterly**, Vol. 2, No. 16, 1972, 132.

Levy, J. S. “Deterrence and Coercive Diplomacy: The Contributions of Alexander George”, **Political Psychology**, Vol. 29, No.4, pp. 537-551.

Oran, Baskın. **Türk Dış Politikası (1918-1980)**, İstanbul, İletişim Yayıncılık, 2001.

Schelling, C. Thomas. **Arms and Influence: With a New Preface and Afterword**, Yale University Press, New Haven, 2008.

Sönmezoğlu, Faruk. **Türk Dış Politikasının Analizi**, İstanbul, Der Yayınları, 2004.

Sönmezoğlu, Faruk. **Uluslararası Politika ve Dış Politika Analizi**, Gözden Geçirilmiş ve Genişletilmiş Altıncı Baskı, İstanbul, Der Yayınları, 2014.

Sperandei, Maria. “Bridging Deterrence and Compellence: An Alternative Approach to the Study of Coercive Diplomacy”, **International Studies Review**, Vol. 8, No.2, 2006,

Spaaij, R., & Hamm M. S, “Endgame Sports Events as Symbolic Targets in Love Wolf Terrorism”, **Studies in Conflict and Terrorism**, Vol. 38, No. 12, 2015 pp.16-33.

Şener, Bülent. “Savaş ile Barış Arasında Bir Kriz Yönetim Stratejisi Olarak Zorlayıcı Diplomasi ve Türk Dış Politikasındaki Örnekleri”, **Security Ecosystem and Multilateral Cost**, 2012, pp. 157-190.

Türkiye Cumhuriyeti Dış İşleri Bakanlığı, **Türkiye Cumhuriyeti – Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Ortak Deklarasyonu**, 20 Temmuz 1997, http://www.mfa.gov.tr/turkiye-cumhuriyeti---kuzey-kibris-turk-cumhuriyeti_ortak-aciklamasi_-20-temmuz-1997.tr.mfa [10.02.2018].

Yalçiner, Soner. “Soğuk Savaş Sonrası Uluslararası Terörizmin Dönüşümü ve Terörizm ile Mücadele”, **SDÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, Vol. 2, No. 4, 2006.

Waewer, Ole. “Toplumsal Güvenliğin Değişen Gündemi”, **Uluslararası İlişkiler**, Vol. 5, No. 18, 2008, pp. 171-178.